

พระราชอาชฎาทรงศาสตร์ทรงศิลป์

ศาสตราจารย์ ดร. กุสุมา รัชมนัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักอักษรศาสตร์ นอกจากได้ทรงศึกษา วิชาภาษาและวรรณกรรมมาโดยตรง และความสนพระทัยเป็นพิเศษในทางภาษาและ วรรณกรรมแล้ว ยังมีพระปรีชาสามารถยิ่งในทางวรรณศิลป์ ถ้อยคำภาษาที่ทรงใช้นับ ตั้งแต่ในโอกาสที่มีพระราชปฏิสันถารอย่างไม่เป็นทางการ ล้วนแสดงให้เห็นถึงพระ ปรีชาสามารถในด้านศิลปะแห่งถ้อยคำหรือวาทศิลป์ได้อย่างชัดเจน ภาษาในพระราช- ดำรัสและพระบรมราโชวาทถือได้ว่าเป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าแผ่นดิน กับ ประชาชนของพระองค์ และการที่ “สื่อ” นั้นเกิดสัมฤทธิ์ผล ก็เพราะเกิดจากพระ ปรีชาสามารถในการถ่ายทอด “สาร” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั่นเอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักเขียนและนักแปล งานพระราชนิพนธ์แม้จะมีจำนวนไม่มากเมื่อเทียบกับงานศิลปะแขนงอื่น แต่ก็นับได้ว่าเป็นผลงาน ที่แสดงให้เห็นถึงความสนพระราชหฤทัยในเรื่องต่างๆ และพระปรีชาสามารถในการ ถ่ายทอดเรื่องนั้นๆ ออกมาเป็นตัวอักษร พระราชนิพนธ์เรื่อง *ราชานุกิจ* และเรื่อง *เมื่อ ข้าพเจ้าจากสยามสู่สวีเดนแลนด์** เป็นพระราชนิพนธ์บันทึกที่เก็บเรื่องราว ความรู้สึก และความคิดเห็นไว้อย่างถี่ถ้วน โดยถ่ายทอดออกมาด้วยภาษาที่กระชับและสื่อความ ได้ชัดเจน พระราชนิพนธ์ที่ว่าเป็นบทวิเคราะห์เศรษฐกิจสังคม เป็นการถ่ายทอดเรื่อง ราวจากนิตยสารต่างภาษา โดยมีพระราชดำริและพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับ เรื่องนั้นๆ ประกอบด้วย คุณค่าของเรื่องจึงมีได้อยู่ที่เนื้อหาของบทความต้นเรื่องเท่านั้น

* พระราชนิพนธ์ใช้ว่า “สวีเดนแลนด์”

แต่อยู่ที่พระราชหรรณพที่ทรงเล็งเห็นความสำคัญของเรื่องดังกล่าว และพระราชทาน “มุมมอง” ที่สัมพันธ์กับเรื่องนั้นๆ ให้ประชาชนของพระองค์ได้รับรู้

พระราชนิพนธ์แปลเรื่อง นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ

พระราชนิพนธ์แปลเรื่อง นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ ทรงแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษเรื่อง A Man Called Intrepid โดย William Stevenson ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้เวลาว่างวันละเล็กน้อยเป็นเวลาประมาณ ๓ ปี จึงทรงแปลจบบริบูรณ์ ในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖๖ พรรษา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายเพื่อหารายได้สมทบทุนมูลนิธิชัยพัฒนา

นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ เป็นเรื่องที่วิลเลียม สตีเวนสัน เขียนขึ้นจากชีวิตจริงของเซอร์ วิลเลียม สตีเฟนสัน เจ้าของนามรหัส Intrepid (นายอินทร์) หัวหน้าหน่วยราชการลับอาสาสมัครของอังกฤษในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ หน่วยจารกรรมนี้ทำหน้าที่แสวงหาความลับทางทหารของฝ่ายเยอรมันเพื่อรายงานต่อเซอร์วินสตัน เชอร์ชิล นายกรัฐมนตรีอังกฤษ และประธานาธิบดีรูสเวลต์ แห่งสหรัฐอเมริกา จนกระทั่งอังกฤษกับสหรัฐอเมริกาสามารถร่วมมือต่อต้านการขยายอำนาจของนาซีเยอรมันได้สำเร็จ ปฏิบัติการสำคัญของหน่วยกล้าตายของนายอินทร์ เช่น การสังหารสมุนมือขวาของฮิตเลอร์ การช่วยเหลือนักวิทยาศาสตร์ออกมาจากดินแดนยึดครองของนาซี การขัดขวางมิให้เยอรมันคิดค้นปรมาณูได้สำเร็จ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้โลกรอดพ้นจากการคุกคามของฝ่ายนาซี

เนื้อหาของเรื่อง นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ มิได้เป็นเพียงเรื่องราวของสงครามจารกรรมที่แสดงกลยุทธ์และชั้นเชิงไหวพริบในการเอาชนะศัตรูเท่านั้น แต่มีข้อที่น่าสนใจหลายแง่มุม เช่น ทรรศนะของนายอินทร์ ซึ่งทำให้เราตระหนักว่าภัยสงครามนั้นร้ายแรง แต่ทว่า “มนุษยชาติมีศัตรูที่น่าเกรงขามที่ต้องเผชิญอยู่แล้ว...เช่น ความอดอยาก ยาเสพติด โรคภัยไข้เจ็บ และความไร้การศึกษา...และในการต่อสู้ในสาเหตุเหล่านี้ ทุกคนย่อมมีโอกาสดี ได้รับความอึดใจและชื่อเสียงอย่างทั่วถึงกัน” (นายอินทร์ฯ, ๒๕๓๖ : ๘) “เสรีภาพส่วนบุคคลเป็นรากฐานของความก้าวหน้ามั่นคงของมนุษยชาติ” (นายอินทร์ฯ, ๒๕๓๖: ๗) และ “ความสำเร็จเกิดขึ้นได้เพราะเรามีจิตใจหนักแน่นแต่มีอิสระ” (นายอินทร์, ๒๕๓๖ : ๗)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง “พิถีพิถัน” ในการเลือกนามรหัสในพากย์ภาษาไทยทรงใช้คำว่า “นายอินทร์” และ “ปิด” เพื่อล้อคำ “Intrepid” และทรงเลือก

สำนวน “ปิดทองหลังพระ” ซึ่งหมายถึง ทำดีแต่ไม่ได้รับการยกย่อง เพราะไม่มีใครเห็นคุณค่ามาสอบทบทวนของเซอร์วิลเลียม สตีเฟนสัน ผู้อยู่เบื้องหลังชัยชนะของฝ่ายสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ ๒

วารสารภาษา
และหนังสือ
ฉบับที่ ๖๖
(๒๕๕๐)

พระราชนิพนธ์แปลเรื่อง ตีโต

ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแปลเรื่อง ตีโต จากต้นฉบับภาษาอังกฤษเรื่อง Tito โดย Phyllis Auty ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายเพื่อหารายได้สมทบทุนมูลนิธิชัยพัฒนาในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖๗ พรรษา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗

ใจความในพระราชดำรัสซึ่งพระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสถึงพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ว่า

“...ได้แปลหนังสือเรื่อง ตีโต แปลหลายปีมาแล้ว ตั้ง ๒๐ ปี แต่เห็นว่าย่างทันสมัย เขายังตีกันอยู่ เลยต้องรีบมาปรับปรุงต้นฉบับ...เรื่อง “ตีโต” นี้ปรับปรุงเกือบจะไม่ทันแต่ก็ทัน ทันอะไร หวังคือหวังว่าโลกนี้จะมีสันติภาพ จะมีความสงบ ต้องรีบปรับปรุงหนังสือเรื่อง “ตีโต” นี้ให้ทันกับที่เขายังตีกันอยู่ ถ้าเขาไม่ตีกันบ้านเมืองเขาเรียบร้อยแล้ว ก็ไม่เป็นสิ่งที่น่าสนใจ เมืองยูโกสลาเวียเขายังตีกัน ฉะนั้น ก็เลยต้องรีบให้หนังสือแปลนี้ออกพิมพ์มาให้สำเร็จได้...”

ตีโต (Tito) เป็นเรื่องที่ Phyllis Auty เรียบเรียงจากชีวประวัติของตีโต หรือ โยชิป โบรส อดีตประธานาธิบดีของยูโกสลาเวีย ซึ่งเป็นผู้ที่ต่อสู้เพื่อชาติยูโกสลาเวียที่ถูกคุกคามจากพวกนาซีในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ความมุ่งมั่นของตีโตที่ว่า การต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติต้องหมายถึงเสรีภาพและความเสมอภาคของชนทุกเชื้อชาติในแผ่นดิน ไม่ว่าจะเป็นใครแอต สโลวีนิ เซิร์บ ฯลฯ ทำให้เขาได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างกว้างขวาง ตีโตได้ชื่อว่า เป็นผู้นำผู้ยิ่งใหญ่ ผู้เปลี่ยนวิถีแห่งประวัติศาสตร์ในประเทศของตน เป็นผู้ได้ผนวกบทใหม่เข้ามาในตำนานของลัทธิคอมมิวนิสต์ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ และจากการต่อสู้อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่มีการแทรกแซงจากมหาอำนาจใดๆ “ตีโตจึงเป็นผู้บัญญัติลัทธิคอมมิวนิสต์ชาตินิยมและเอกราชให้เป็นรูปปฏิมากรรมที่หาที่เปรียบไม่ได้ รูปการณ์ทางการเมืองดังนี้ ซึ่งได้มา

เรียกกันว่า 'ติโตอิซึม' จึงแข็งแกร่งจนสามารถผ่านการปะทะกับสภาพ
ไซเวียตในภายหลังได้" (ติโต, ๒๕๓๗: ๑๒๐-๑๒๑)

พระราชปณิธานในการที่ทรงแปลเรื่อง ติโต ปรากฏอยู่ในพระราชนิพนธ์คำนำ
ว่า "เพื่อให้ผู้สนใจประวัติศาสตร์ทราบถึงอัจฉริยภาพของ" ซึ่งผู้อ่านพระราชนิพนธ์
แปลเรื่องนี้จะได้ประจักษ์ว่า คุณลักษณะต่างๆ ของความเป็นอัจฉริยภาพของติโตมี
หลากหลาย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงแปลจากต้นฉบับแบบคำต่อคำ แต่ทรง
ใช้สำนวนภาษาที่คนไทยคุ้นชิน ทำให้อ่านได้อย่างราบรื่น โดยไม่รู้ถึงกลืนอายของ
สำนวนฝรั่ง เช่น คำอุทานจากซึ่งเดิมใช้ My Lord ก็ทรงใช้คำอุทานที่ติดปากคน
ไทยว่า "แม่เจ้าโว้ย"

วิธีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ในการแปลคือ ทรงอ่านรวดเดียวก่อน
เพื่อประเมินว่าผู้เขียนต้องการจะสื่อความคิดอะไร แล้วจึงทรงอ่านรายละเอียดเพื่อ
ถ่ายทอดความคิดนั้นเป็นภาษาไทยซึ่งตรงกับหลักการแปลที่เสนอโดยผู้เชี่ยวชาญการแปล

พระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหาชนก

บทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้เน้นเป็นของขวัญพระราชทานที่ล้ำค่าสำหรับปวงชน
ชาวไทยในโอกาสสมโภชฉลองพระราชนิพนธ์มหากาพย์ โดยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นจากมหานกชาดกในพระไตรปิฎก เหตุที่สนพระราชหฤทัยในเรื่องนี้
ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ใน "พระราชปรารภ" ว่า

"เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับพระธรรม
เทศนาของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (วิน ธรรมสัจจานันท์ มหาลาภ) วัดราช
ผาติการาม เรื่องพระมหาชนกเสด็จทอดพระเนตรพระราชอุทยาน ใน
กรุงมิลินดา เรื่องมีใจความว่า ที่ทางเข้าสวนหลวงมีต้นมะม่วงสองต้น
ต้นหนึ่งมีผล อีกต้นหนึ่งไม่มีผล ทรงลี้มรสมะม่วงอันโอชา แล้ว
เสด็จเยี่ยมอุทยาน เมื่อเสด็จกลับออกจากสวนหลวงทอดพระเนตร
เห็นต้นมะม่วงที่มีผลรสดี ถูกข้าราชบริพารดึงทิ้งจนโคนลง ส่วนต้นที่
ไม่มีลูกก็ยังตั้งตระหง่านแสดงว่าสิ่งใดมีคุณภาพจะเป็นเป้าหมายของ
การยึดมั่น และจะเป็นอันตรายในท่ามกลางผู้ที่ขาดปัญญา"

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงค้นคว้าเรื่องพระมหาชนกในพระไตรปิฎก

(พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม ๔ ภาคที่ ๒) แล้วทรงดัดแปลงเนื้อเรื่องและสำนวนภาษา เพื่อให้ผู้อ่านในปัจจุบันเข้าใจได้ง่ายขึ้น กับได้ทรงแปลเป็นภาษาอังกฤษเทียบเคียงไว้ด้วย

มหาชนกเป็นเรื่องลำดับที่ ๒ ในทศชาติหรือพระเจ้าสิบชาติ ซึ่งเป็นชาดกเล่าเรื่องการบำเพ็ญบารมีในสิบชาติสุดท้าย ที่ถือกันว่าสำคัญยิ่งของพระโพธิสัตว์ ก่อนจะได้ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บารมีที่พระพุทธองค์ได้ทรงบำเพ็ญในทุกๆ ชาติ ตลอดทั้ง ๑๐ ชาติ นั้นเรียกว่า บารมี ๑๐ ทศ ประกอบด้วย ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี บารมีสำคัญที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญในพระชาตินี้คือ วิริยบารมี ดังที่ปรากฏในคำนำพระราชนิพนธ์แปลมหานิบาตชาดก ทศชาติฉบับชินวร ของ พระวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ว่า “ก็พระชนกโพธิสัตว์แสดงในท้องเรื่อง ปรากฏว่าทรงบำเพ็ญบารมี ๑๐ บริบูรณ์ แต่ทรงบำเพ็ญวิริยเป็นเยี่ยมกว่าบารมีอื่น...”

เนื้อเรื่องของมหาชนกมีดังนี้ พระเจ้ามหาชนก กษัตริย์ผู้ครองกรุงมิลิลา แคว้นวิเทหะ มีพระราชโอรส ๒ พระองค์ทรงพระนามว่า อริฏฐชนก และโปลชนก ครั้นเมื่อพระเจ้ามหาชนกสวรรคตแล้ว พระอริฏฐชนกก็ขึ้นครองราชสมบัติแทนพระราชบิดา และพระโปลชนกดำรงตำแหน่งมหาอุปราช พระอริฏฐชนกทรงระแวงพระทัยว่าพระโปลชนกคิดจะช่วงชิงราชสมบัติ จึงมีพระราชบัญชาให้จับตัวพระโปลชนกไปจองจำ แต่พระโปลชนกเสด็จหนีไปได้ และต่อมาได้ยกทัพมาตีกรุงมิลิลา พระอริฏฐชนกสวรรคตในสนามรบ พระมเหสีของพระอริฏฐชนกเสด็จหนีออกจากพระนคร และไปอาศัยอยู่กับพราหมณ์ที่คาปาลีโมกข์ในฐานะน้องสาว จนกระทั่งพระนางได้ประสูติพระโอรสทรงพระนามว่า มหาชนก เมื่อพระชนมพรรษา ๑๖ พรรษา พระมหาชนกก็ทรงดำริที่จะชิงเอาราชสมบัติของพระราชบิดาคืน โดยเดินทางไปค้าขายยังสุวรรณภูมิก่อน ขณะที่เรือแล่นไปได้ ๗ วัน ถูกพายุพัดจนเรือจมลงกลางมหาสมุทร พระมหาชนกมิได้ทรงแสดงความหวาดหวั่น แต่ก็ได้ทรงเตรียมพระองค์ที่จะผจญภัยในท้องทะเลอย่างรอบคอบ พอเรือจมก็กระโดดลงจากเสากะโด้ง มุ่งหน้าไปทางทิศที่ตั้งกรุงมิลิลา ทรงว่ายน้ำฝ่าคลื่นอยู่ ๗ วัน ในที่สุด นางมณีเมขลาก็มาช่วยพระมหาชนกขึ้นจากท้องทะเล และพาไปสู่กรุงมิลิลาตามที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยไว้

ฝ่ายพระเจ้าโปลชนก กษัตริย์แห่งกรุงมิลิลา มีพระธิดาทรงพระนามว่า สีวลีเทวี มีพระสติปัญญาหลักแหลมมาก ก่อนที่พระเจ้าโปลชนกจะสวรรคต ได้รับสั่งว่า ผู้ที่จะครองกรุงมิลิลาสืบต่อไปนั้น จะต้องแสดงความสามารถให้นางสีวลีเทวีเป็นที่ยอมรับ พระมหาชนกได้แสดงพระปรีชาสามารถตามที่พระเจ้าโปลชนกมีพระราชประสงค์ จึง

วาสารามา
และหนังสือ
ฉบับใหม่
(๒๕๕๐)

ได้อภิเษกสมรสกับสิวลีเทวี วันหนึ่งพระมหาราชเสด็จประพาสอุทยาน ทอดพระเนตรเห็นต้นมะม่วง ๒ ต้น ต้นหนึ่งเคยมีผลดก แต่บัดนี้กิ่งหักใบโกร๋นเพราะคนทั้งหลายขว้างปาหักสอยเอาผลไปหมด อีกต้นหนึ่งไม่มีผล พระมหาราชได้ทราบดังนั้นก็ทรงดำริว่าบรรพชิตเปรียบเหมือนไม้ไม่มีผล ไม่ทำให้เกิดกังวล พระองค์ใคร่จะทรงทำพระองค์เหมือนไม้ไม่มีผล จึงทรงดำริจะสละราชสมบัติออกทรงผนวช

เนื้อเรื่องของพระราชนิพนธ์ *พระมหาราช* ดำเนินตามเรื่องในมหานิบาตชาดก ตั้งแต่เหตุการณ์สำคัญที่ทำให้พระมารดาของพระมหาราชต้องเสด็จหนีออกจากมิลิลาไปจนถึงเมื่อพระมหาราชทรงกลับไปซึ่งราชสมบัติคืนได้ และได้ทอดพระเนตรต้นมะม่วงในอุทยาน แต่ในตอนท้ายเรื่องเปลี่ยนไป กล่าวคือ พระมหาราชไม่ได้เสด็จออกทรงผนวช แต่ทรงดำริที่จะสร้างความเจริญให้แก่มิลิลา ดังนั้น การปรารภเหตุของการออกมหาภิเนษกรรมที่อยู่ต้นเรื่องชาดก จึงไม่ปรากฏในพระราชนิพนธ์

พระราชนิพนธ์เรื่อง *พระมหาราช* มีสารัตถะหรือแก่นของเรื่องอยู่ ๒ เรื่องด้วยกัน คือ การแสวงหาปัญญาและการบำเพ็ญความเพียร สารัตถะแรกอาจพิจารณาได้จาก “พระราชนิพนธ์” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอ้างถึงต้นมะม่วงที่เป็นเหตุแห่งความสนพระราชหฤทัยเรื่องพระมหาราช มีผลสรุปถึงต้นมะม่วงที่มีผลรสดี จนถึงข้าราชบริพารตั้งทั้งจนโค่นลงว่า “สิ่งใดดีมีคุณภาพ จะเป็นเป้าหมายของการยึดแย้ง และจะเป็นอันตรายท่ามกลางผู้ที่ขาดปัญญา” ในตอนท้ายเรื่องพระมหาราชทรงดำริที่จะตั้งสถาบันการศึกษาเพื่อให้เป็นแหล่งวิชาแก่บุคคลทุกชั้น “นับตั้งแต่อุปราชจนถึงคนรักษาช้างคนรักษาม้า และนับตั้งแต่รักษาม้าจนถึงอุปราช และโดยเฉพาะเหล่ามัตย” สถาบันแห่งนั้นมีชื่อว่า “ปุทะเลยมหาวิชชาลัย” ทำนองเดียวกับชื่อโพธิยาลัย อันเป็นนามของสถาบันฤๅษีตัดตนที่วัดพระเชตุพน ในทวณนนครเมืองสุวรรณภูมิ

สารัตถะเรื่องการบำเพ็ญความเพียร เป็นสารัตถะหลักปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่องในการดำเนินเรื่อง ตั้งแต่เป็นพระกุมาร พระมหาราชทรงต่อสู้ป้องกันพระองค์เมื่อถูกรังแก เมื่อมีพระราชประสงค์จะทราบว่าเป็นใคร ก็ทรงมันคาดคั้นถามจากพระมารดาจนได้ความจริง ครั้นทรงเจริญวัยขึ้น พระมหาราชทรงดำริที่จะเดินทางไปค้าขายให้เป็นหลักฐาน แล้วจึงจะไปทวงราชสมบัติของพระบิดาคืนมา ระหว่างเดินทางไปสุวรรณภูมิ เรือจมลงกลางมหาสมุทร แต่พระมหาราชก็ไม่ทรงสิ้นหวัง ทรงกำหนดทิศทางไปยังกรุงมิลิลา และว่ายน้ำข้ามมหาสมุทรอยู่เจ็ดวัน จนนางมณีเมขลา มาพบเข้า นางมณีเมขลาประจักษ์ในความพากเพียรของพระมหาราช จึงชวนพระนามพระองค์ว่า “บัณฑิตผู้มีความบากบั่นมาก” และอุ้มพระมหาราชขึ้นจาก

มหาสมุทรพาหะไปยังกรุงมิถิลา พระมหาชนกทรงบรรลุลความปรารถนาก็ด้วยความ
มุ่งมั่นของพระองค์เอง ทั้งการกระทำและพระดำรัสต่างๆ ของพระมหาชนก ล้วน
แสดงให้เห็นถึงความอุตสาหะซึ่งเกิดจากความเพียร

ในโลกที่พระมหาชนกต้องทรงว่ายน้ำอยู่กลางมหาสมุทร มีปูทะเลยักษ์มาช่วย
หนุนพระบาทเป็นครั้งคราว ทำให้พระมหาชนกทรง “รู้สึกเหมือนเหยียบพื้นทะเลได้ คล้ายๆ
ใกล้ถึงฝั่ง” ถ้าจะเปรียบปลาและเต่าเป็นนัยกลางมหาสมุทร ดังที่ปรากฏในตอนที่พระ
มหาชนกเรือล่อมว่า “มหาชนกเป็นนักขาแห่งปลาและเต่า” “ปูทะเลยักษ์” ที่สู้รบ “ปลา
และเต่า” ก็น่าจะหมายถึง สิ่งที่ช่วยให้พิชิตภัยนั้นได้ พระมหาชนกทรงรู้สึกเหมือน
เหยียบพื้นทะเลได้เป็นครั้งคราว จึงทรงมีแรงว่ายน้ำได้ถึงเจ็ดวันเจ็ดคืน สิ่ง “หนุน” พระ
มหาชนกให้ทรงมีแรงสู้ภัยคือ ความเพียรของพระมหาชนกเอง ซึ่งอุปมาดังปูทะเล
ยักษ์ที่ช่วยหนุนพระบาทพระมหาชนก เมื่อพิจารณารูปลักษณะของปูทะเล จะเห็นก้าม
ทั้งคู่ที่ชูขึ้นเหมือนแขนที่กำยำแข็งแรง มีขา ๕ คู่ ที่ทำให้เคลื่อนไหวได้ว่องไวและมั่นคง
และมีตาที่มองรอบด้าน เหมาะที่จะเป็นตัวแทนของสัตว์ที่มีความพากเพียรพยายามที่
จะวิ่งไปข้างหน้าและเผชิญกับอันตราย ในตอนท้ายของพระราชนิพนธ์ พระมหาชนก
ทรงเล่าเรื่องการผจญภัยในมหาสมุทรให้พราหมณ์ทศปาโมกซ์ฟัง แล้วทรงสรุปว่า สิ่ง
ที่ช่วยหนุนพระบาทขณะทรงว่ายน้ำนั้น “ที่แท้เป็นปูทะเลยักษ์นั่นเอง”

เมื่อพระมหาชนกทรงดำริที่จะตั้งสถาบันการศึกษา เพื่อประโยชน์สำหรับผู้ “ขาด
ทั้งความรู้วิชาการ ทั้งความรู้ทั่วไปคือ “สำนึกธรรมดา” นั้น พระมหาชนกทรงรำลึก
ถึงชื่อ “ปูทะเล” จึงเรียกชื่อสถาบันว่า “ปูทะเลยมหาวิชาลัย” “ปูทะเล” จึงมีความ
หมายเกี่ยวข้อง ทั้งความเพียรและการแสวงหาปัญญา ซึ่งหากพิจารณาตามหลักการ
ดำเนินชีวิตแล้ว จะเห็นว่าเป็นคุณสมบัติที่เกื้อกูลกัน คนที่ขยันหมั่นเพียรแต่ไม่มีปัญญา
อาจจะทำงานได้มาก แต่มักจะขาดคุณภาพ ส่วนคนที่มีปัญญาแต่ขาดความเพียร ก็
จะมีโอกาสก้าวหน้าได้ยาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับภาพประกอบเรื่อง
พระมหาชนก ว่าควรจะเป็นภาพวาดที่แทนยุคสมัย ซึ่งแสดงให้เห็นพัฒนาการของ
ศิลปะไทยแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบัน ผู้วาดภาพจึงมีทั้งศิลปินอาวุโส และศิลปินรุ่นใหม่
นอกจากนั้น ยังมีประติมากรผู้ออกแบบเหรียญพระมหาชนกเพื่อประกอบพระราช
นิพนธ์เรื่องนี้ด้วย ทั้งนี้การสร้างสรรคงานศิลปะสำหรับพระราชนิพนธ์พระมหาชนก
ล้วนผ่านพระบรมราชวินิจฉัยจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาแล้วทุกขั้นตอน นับ
ตั้งแต่การคัดเลือกศิลปิน การพิจารณาภาพร่าง ฯลฯ เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ.
๒๕๓๗ คณะศิลปินซึ่งมีทั้งจิตรกรและประติมากรได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เข้าเฝ้าฯ

พร้อมมูลเกล้าฯ ถวายแบบร่างภาพวาดและแบบร่างเหรียญ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เพื่อรับพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข พระบรมราชวินิจฉัยแต่ละครั้ง ล้วนเป็นที่ประจักษ์ชัดเจนแก่คณะศิลปินว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระปรีชาสามารถในด้านจิตรกรรมและประติมากรรมอย่างยิ่ง

พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกนับเป็นผลงานศิลปะที่แสดงถึงพระปรีชาสามารถทั้งทางด้านวรรณศิลป์และทัศนศิลป์ เป็นงานสร้างสรรค์ที่อาจกล่าวได้ว่า แสดงลักษณะของศิลปกรรมประเภทหนึ่งในรัชกาลที่ ๙ ที่ประสานลักษณะของศิลปะไทย ประเพณีและเนื้อหาของเรื่องโบราณ ร่วมกับการแสดงออกด้วยเทคนิควิจิตรสมัย เป็นการนำเอารากฐานวัฒนธรรม ความคิดโบราณมาเสนอให้คนในสังคมปัจจุบันได้ตระหนักและพยายามสร้างสังคมที่น่าอยู่ต่อไปในอนาคต

พระราชนิพนธ์ เรือทองแดง

พระราชนิพนธ์เรื่องล่าสุด คือเรื่อง ทองแดง ซึ่งเป็นบันทึกเกี่ยวกับความเป็นมา รูปลักษณะ และนิสสัยของสุนัขทรงเลี้ยงชื่อ ทองแดง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชปรารภว่า ทองแดงเป็นที่รู้จักกันกว้างขวาง และมีผู้เขียนเรื่องเกี่ยวกับทองแดงไว้หลายเรื่อง แต่มักเป็นเรื่องที่คลาดเคลื่อนไปจากความจริงและขาดข้อมูลสำคัญ โดยเฉพาะเกี่ยวกับคุณสมบัติของทองแดง คือ ความกตัญญูรู้คุณ ความมีสัมมาคารวะ กิริยาท่าทางที่เรียบร้อย และความเจียมตัว

พระราชนิพนธ์เรื่องนี้เป็นการเล่าเรื่องด้วยภาษาง่ายๆ แต่กระชับ ชัด ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพอกกับกิริยา รูปลักษณะ นิสัย และทราบถึงความเฉลียวฉลาดของทองแดง เช่น เรื่องการตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปดูปลาตุกรัสเซีย ถ้าวันใดไม่เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรปลาตุกรัสเซีย ทองแดงก็จะถอนใจด้วยความผิดหวัง หรือเรื่องที่ทองแดงนอนแอ้งแม้งให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทาแป้งให้

สิ่งที่ประทับใจผู้อ่านในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ก็คือ ภาพประกอบเรื่องที่ทำให้เห็นพระราชอิริยาบถ สายพระเนตร รวมทั้งสีพระพักตร์ที่ทรงเปี่ยมสุขและทรงพระเมตตาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงมีทองแดงและลูกๆ ของทองแดงอยู่ข้างพระวรกาย นอกจากนั้น เรื่องเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ยังทำให้ผู้อ่านประจักษ์ได้ว่า เพราะรังสีแห่งพระเมตตาของพระองค์นั่นเองที่สัมผัสใจของทองแดง และกล่อมเกล้าให้ทองแดงมีพฤติกรรมและความคิดที่ “ไม่ธรรมดา” ไม่ต่างจากมนุษย์คนหนึ่ง พระราชนิพนธ์เรื่องนี้จึงชี้ให้เห็นว่า ความรักความเข้าใจที่มีต่อสัตว์เลี้ยงเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก แม้จะเป็นเพียงสัตว์เลี้ยงที่ไม่มีราคาค่างวดก็อาจมีคุณค่าสูงยิ่ง

พระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทางด้าน ศิลปะแขนงต่างๆ เป็นที่ประจักษ์ชัดแก่ชาวไทยและชาวโลก เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๙ ซึ่งเป็นวันศิลปินแห่งชาติ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายพระ ราชสมัญญา **อัครศิลปิน** แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เอกสารอ้างอิง

ภูมิพลอดุลยเดชฯ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. : ทรงแปล. **ติโต = Tito**. ฟิไลส ออติ, เขียน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๗.

ภูมิพลอดุลยเดชฯ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. : ทรงแปล. **นายอินทร์ ผู้ปิดทอง หลังพระ** = A man called INTREPID. สตีเวนสัน วิลเลียม, เขียน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๗.

ภูมิพลอดุลยเดชฯ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **พระมหาชนก**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๙.

ภูมิพลอดุลยเดชฯ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. **เรื่องทองแดง**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๕.